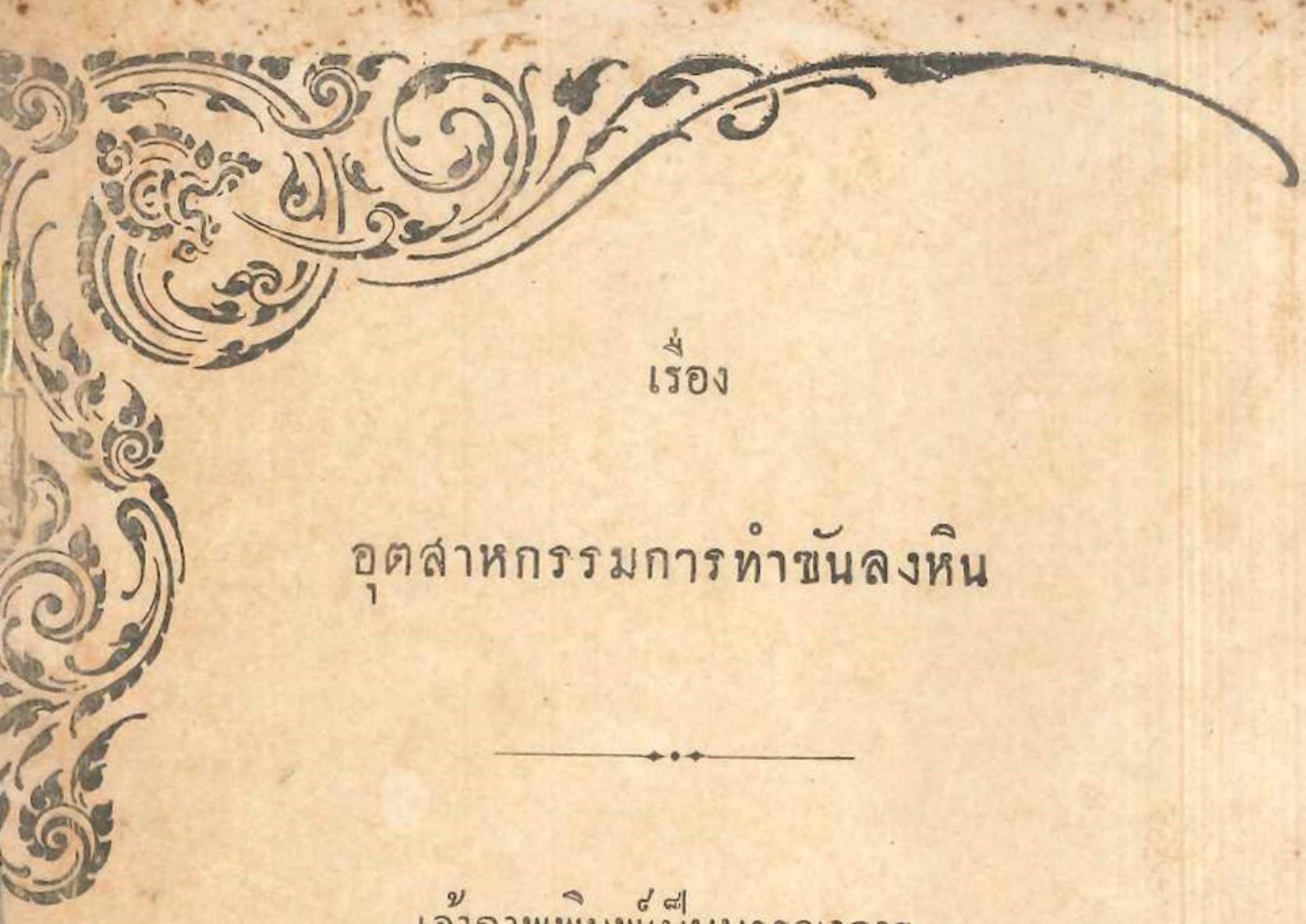

อุตสาหการรวมทำขึ้นสงหิน
๑

338

ป 966๒

เรื่อง

อุตสาหกรรมการทำขี้ผึ้ง

เจ้าภาพพิมพ์เป็นบรรณาการ

ในการฉาปนกิจศพ

นายเปลื้อง สมิติเมฆ

ณ ฉาปนกิจสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

338
๑๑๑๖๖๒

มอบให้ห้องสมุด
ยภินันทนาการ จาก
น.ส. กานดา พิทักษ์ไพรวรรณ

อุตสาหกรรมการทำขี้ผึ้ง

ในการฉาปนกิจศพ

นายเปลื้อง สมิติเมฆ

ณ ฼าปนกิจสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗

หอสมุดแห่งชาติ

๑๕๘

มูลนิธิราชบัณฑิตยสถาน

สมุดบันทึกการดำเนินงาน
มูลนิธิราชบัณฑิตยสถาน
เลขที่ ๗๐

เลขที่ ๑๒.

338

เลขที่ ๑ ๑๖๖๐

เลขทะเบียน ๑.๑๘๐๘๓๑ ๑๕.

คำปรารภ

ในการฉาปนกิจศพคุณพ่อ ในวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗
นี้ บรรดาญาติๆ ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า ควรจะได้จัดการ
พิมพ์หนังสือระลึกเรื่องหนึ่ง เป็นบรรณาการแก่บรรดาญาติมิตร
และท่านที่เคารพทั้งหลายที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานนี้ แต่
ในการเลือกเรื่องที่จะจัดการพิมพ์ขึ้นนั้นเป็นการสำคัญมาก ว่า
จะเอาเรื่องอะไรดีจึงจะมีประโยชน์แก่ผู้ได้อ่าน และเรื่องนั้นต้อง
เป็นเรื่องที่เกี่ยวพันแก่ตัวผู้วายชนม์ด้วย เมื่อได้พิจารณาแล้ว
ก็เห็นว่าควรจะได้จัดการพิมพ์เรื่อง “การทำขันนบ” หรือที่เรียก
กันทั่วๆ ไปว่า “ขันลงหิน” แล้วก็จะเป็นการเหมาะสมอยู่
บ้าง ทั้งนี้ เพราะประการแรกคุณพ่อเป็นผู้มีอาชีพในการทำขัน
ลงหิน และคุณแม่ผู้พี่ได้ดวงลับไปก่อนแล้วก็ทำขันลงหินและ
อาชีพทำขันลงหินเองทำให้ลูกทุกคนต่างก็ได้รับการศึกษาวิชา
ความรู้มาตามลำดับ จนต่างก็มีหลักฐานด้วยกันทุกคน ดัง
ที่เป็นอยู่บัดนี้ อีกประการหนึ่งการอุตสาหกรรมการทำขันลงหิน
ของตำบลบางบัน บันได้เสื่อมโทรมลงมาก หรือเรียกว่า

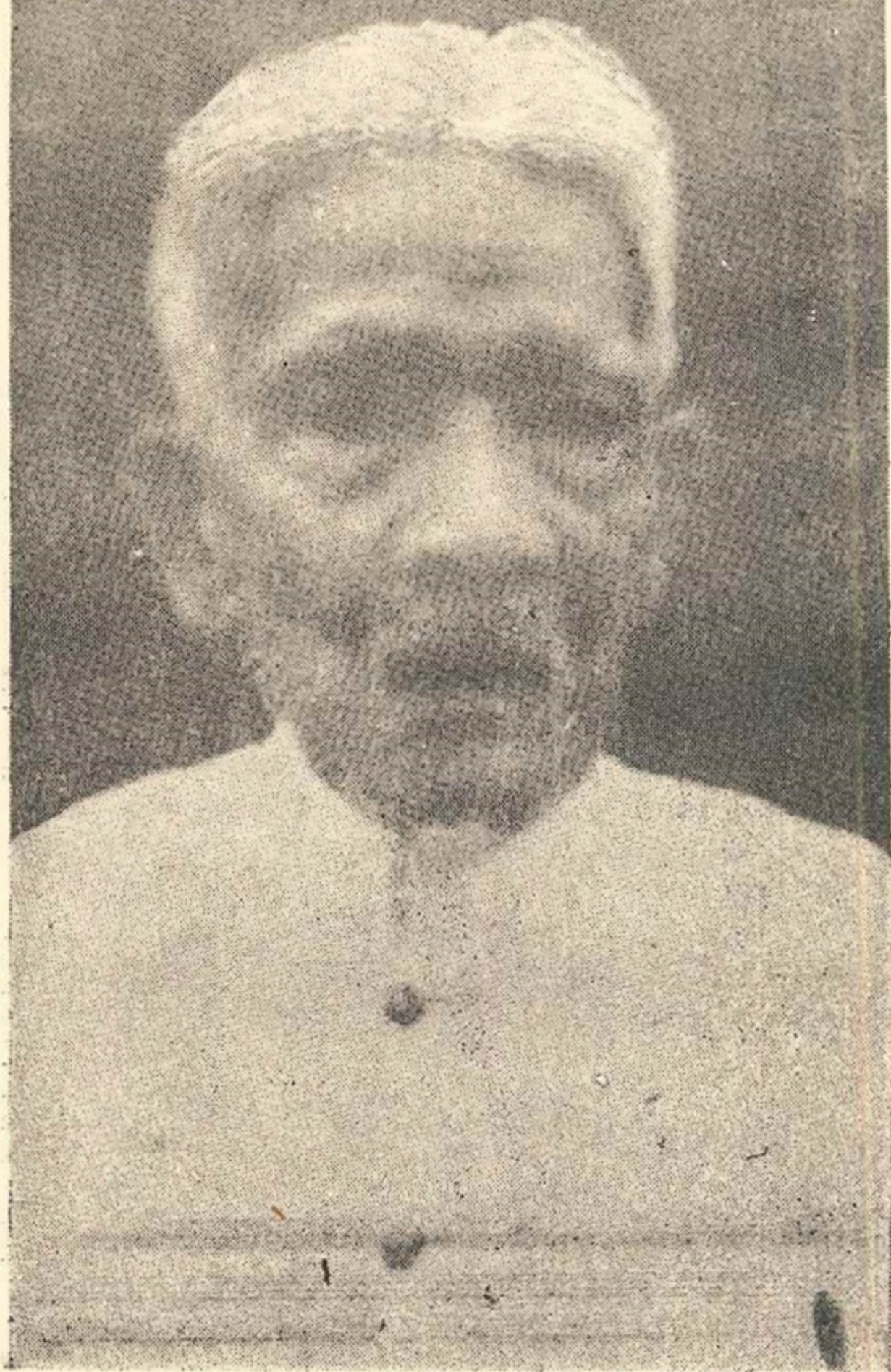
ดอแด่เกือบจะจบชีวิตอยู่แล้ว ซึ่งต่อไปก็คงไม่มีผู้ใดได้เห็น
 หรือทราบ ว่าการทำชันดงหิน ทำกันที่ใด มีวิธีทำอย่างไรอีก
 ดงนนตาได้เรียบเรียงเรื่องการทำชันดงหินชนไวบ้าง ก็อาจจะ
 เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้อ่านได้เห็น ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์แก่
 การศึกษาหาความรู้อยู่บ้าง จึงได้คิดพิมพ์เรื่องนชน เมื่อได้ตก
 ดงถึงเรื่องแล้ว จึงขอให้หายไป ถ่มคเมฆ ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้
 ชิดกับการทำชันดงหิน เป็นผู้เรียบเรียงชน และให้พวกน้องๆ
 บางคนซึ่งได้เคยมีความรู้ในเรื่องนมาบ้าง ได้ช่วยตกเติมแก้ไข
 จนสำเร็จเป็นเรื่องชนได้ การเรียบเรียงเรื่องนชนมิได้มุ่งหมาย
 ให้เป็นตำราเพื่อใช้ศึกษาหาความรู้ แต่ความประสงค์เพื่อให้
 เป็นแนวทางที่ผู้อ่านพอทราบเค้าได้เป็นดังเขปว่า การทำชันดง
 หินเขาทำกันอย่างไรเท่านั้น ทงนทเพื่อเป็นการรักษาประวัติอา
 ชพการทำชันบ หรือชันดงหิน ซึ่งเป็นอาชีพของคนไทยชาวบ้าน
 บไวเท่านั้นเอง ซึ่งอาจจะมีการขาดตกบกพร่องไม่สมบูรณ์อยู่
 บ้าง ดงนนตาแม่จะมีดังใดผิดพลาดขาดตกบกพร่องลงไปบ้าง
 แล้ว ก็ขออภัยไว้ ณ ที่นด้วย

ดงนนบรรดาบุญกุศลใดๆ ซึ่งเกิดจากการพิมพ์หนังสือ

นี้แล้ว ข้าพเจ้าและน้อง ๆ ขออุทิศบุญกุศลนั้น ๆ ให้แก่คุณพ่อ
ผู้วายชนม์ไปแล้ว จงประสพสุขเกษมสำราญสมมโนปนิธาน
ของคุณพ่อในสุคติสัมปรายภพ^๕นทุกประการ.

พล ร.ท. หลวงพลสินธวานันต์^๖ ร.น.

๑๒ พฤษภาคม ๒๔๙๓

นายเปลื้อง สมิติเมฆ

ชวาทะ พ.ศ. ๒๔๑๖

ประวัติ

นายเปลื้อง สมิติเมฆ

นายเปลื้อง สมิติเมฆ เกิดเมื่อ วันศุกร์ เดือน ๒ ปีระกา
ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๖ ที่ตำบลบ้านบุเดิม หลังวัดอมรินทราราม
(บางบัว) อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี บิดาชื่อนาย มาร
ดาชื่อนาย มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คน เป็นชาย ๒
หญิง ๕ แต่ได้ถึงแก่กรรมไปก่อนหมดแล้ว เมื่อยังเยาว์วัยได้
เข้าเรียนหนังสือไทยในสำนักวัดอมรินทราราม และช่วยบิดา
มารดาประกอบอาชีพเป็นช่างบุรุษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ
ครบ ๑๑ ปี ได้อุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนา ณ พัทธสีมาวัด
อมรินทราราม (บางบัว) จนครบ ๑ พรรษา จึงได้ลาสิกขาบท ต่อ
มาใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ทำการสมรสกับนางก้อยรัตนเด่น ธิดาเสวก
เอก พระยาโยธาเชื้อนชั้น (หรุ่น รัตนเด่น) เกิดบุตรธิดารวม
๘ คน ถึงแก่กรรมเสียเมื่ออายุไม่เกิน ๑ เดือน ๑ คน คงเหลือ
ที่ยังมีชีวิตอยู่ในบัดนี้ ๗ คน คือ

๑. พต ร.ท. หดวงพตสันชวานันต์ ร.น.

๒. น.ต. เดือน สัมิตเมฆ

๓. นายไต้ สัมิตเมฆ

๔. เรืออากาศเอกเป็รื่อง สัมิตเมฆ

๕. นางสุดใจ กิระกะจินดา

๖. น.ต. ปลั่ง สัมิตเมฆ ร.น.

๗. นายศุภชัย สัมิตเมฆ

นายเป็ตรอง สัมิตเมฆ เป็นผู้ที่มีความวิริยะบากบั่นอย่าง
ยิ่ง หาผู้ใดจะเสมอเหมือนได้ยาก โดยยึดอาชีพเป็นช่างบุษน
อย่างเดียว สามารถก่อร่างสร้างตัวด้วยน้ำพักน้ำแรงจนมีฐานะ
เป็นบักแผ่นได้อบรมสั่งสอนและให้การศึกษากับบุตรหลานอย่าง
ดียิ่ง ภายหลังเมื่อท่านได้มีอายุเข้าสู่วัยชรา และเห็นว่าบุตร
ธิดาต่างก็มีอาชีพเป็นหลักฐานแล้ว ท่านจึงได้เลิกอาชีพการทำ
ขันนุและหันเข้าหาวัดพึ่งพระธรรมเทศนาถ้อยโปลถ ค่อไปจนถึง
แก่กรรม นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้ที่ขยันหมั่นในคุณธรรม มี
นิสัยรักสงบอ่อนน้อม ทั้งมีจิตใจโอบอ้อมอารีแก่ญาติมิตรเป็น
อย่างดี ในทางครอบครัวนับว่าท่านเป็นด้ามหลักของภรรยา เป็น

บิดาที่นำเคารพของบุตรธิดา เกยวกับบุคคลทั่วไปท่านเป็นมิตร
 ทดของผู้ที่ใดเคย เป็นผู้ใหญ่ทนานับถือของผู้หลาย

นายเปตอง สมิติเมฆ บัวยเป็นโรคชรา เริ่มบัวยกะเฒ่า
 กะเฒ่ามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ แม้จะได้รับการรักษาพยาบาลเป็น
 อย่างดี แต่หาได้มีอาการกลับดีขึ้นไม่ คงมีแต่ทรงกับทรุด
 ต่อมาอาการบัวยได้ทรุดหนักลง เหลือความสามารถของนาย
 แพทย์ที่จะเยียวยาได้ จึงได้ถึงแก่กรรมลงด้วยความสงบตาม
 กลางบุตรหลานและญาติมิตร เมื่อวันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖
 เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ บ้านเลขที่ ๑๕๕๐ ตำบลบางขุนนนท์ อำเภอ
 บางกอกน้อยจังหวัดธนบุรี กำหนดอายุได้ ๘๐ ปีบริบูรณ์.

๘ เรื่อง

อุตสาหกรรมการทำชั้นลงหิน

การทำชั้นบุหรือที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า “ชั้นลงหิน” เป็น
อุตสาหกรรมในบ้านอย่างหนึ่ง มีวิธีทำโดยแบ่งแรงงานเป็น
ส่วน ๆ ไปตามชนิดของช่างที่ทำ ช่างหนึ่ง ๆ ก็ทำอย่างหนึ่ง
งานหนักชายทำ งานเบาหญิงหรือเด็กทำ กว่าจะสำเร็จเป็นชั้น
ต้องผ่านช่างหลายช่าง ช่างที่ชาชั้นลงหินนั้นเรียกตามภาษาบ้าน
บุดงน คือ ช่างหลอม ช่างแม่ ช่างตี ช่างราย ช่างตะไบ
ช่างกลึง ช่างถือ ช่างเท ช่างทำแผ่น ซึ่งจะได้บรรยายหน้าที่
ของช่างเหล่านี้พอสังเขปในอันดับต่อไป

วัตถุดิบใช้ทำชั้น

ชั้นลงหิน ทำด้วยทองมาพอ ฉาบ หรือซีเมนต์ ซึ่งจีนใช้
เป็นเครื่องดนตรีหรือเครื่อง พ่อโก เมื่อได้เต็นกันจนแตกชำรุด
ใช้ไม่ได้แล้วจึงจัดส่งมาขายในประเทศไทย จีนที่ตามเฟิงกรับ
มาแตwnามาชขาย หรือนามามาแตกเปดียนกันกับชนที่สำเร็จรูปแล้ว
ของพวกนี้

ในชนแรกเขาจะตลกทำซน คือ ทองม้วน ๆ มาเผาไฟให้
 ตุก จะเป็นโดยตุ้มหรือเผาแล้วแต่ตักตัก เมื่อเย็นแล้วจึงเอามา
 ทบเป็นแผ่นเล็ก ๆ ขนาดพอได้เบ้าได้ ทองม้วน ๆ ถ้ายังไม่เผา
 ไฟจะเหนียวมาก แต่เมื่อเผาไฟจนตักแล้วจะทบแตกได้โดยง่าย
 เอาทองที่ทบแล้วนั้นชนซึ่งด้วยตราตามน้ำหนักของชนที่ตองการ
 แล้วใส่ลงในกะตามะพร้าวหรือกระบะไม้คั้นเป็นช่อง ๆ ทิ้ง เพื่อ
 ความสะดวกที่จะส่งไปยังข้างหลอมต่อไป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทองม้วน งาม หรือ—
 ช้อง ประเทศจีนไม่ส่งเข้ามาขาย จนกระทั่งมีคนทองม้วน
 ไม่มีจะเอามาทำซน ชาวบ้านจึงใช้ทองแดงผสมกับดีบุกแทน
 แต่รู้สึกว่เนื้อทองไม่งามเหมือนของเดิม ขนาดและน้ำหนักก็ไม่
 ได้กฎเกณฑ์ดังของเดิม ประกอบทั้งในปัจจุบันนั้นของดีมีน้อย
 และปราศคึก ส่งมาจากต่างประเทศมากขึ้นถึงขั้นขายไม่ตรา
 แพง คนไม่ใคร่นิยมใช้ ดังนั้นการทำซนถึงขั้นถึงตดถึงแต่เป็น
 อันเลื่อมโทรมลงมา จนกระทั่งมีคนอุตสาหกรรมชนิดนี้เกือบจะ
 เลิกหมดอยู่แล้ว

ขนาดและน้ำหนักของชั้น

ชั้นขนาดใหญ่มีน้ำหนักมาก และลดขนาดน้ำหนักลงไป
ตามลำดับ ชั้นทั้งหมดมีอยู่ ๕ ขนาด หรือนัยหนึ่งเรียกกันว่า
“เก้าใบเถา” เฉพาะบ้านบุทำเพียงตัวชั้น, พานรอง และจอ
ส่วนเท้าและฝามิได้ทำ

น้ำหนักชั้นมดงน

ชั้นสองชั้น	ใส่ทองหนัก	๒ ชั่ง
ชั้นสามสิบ	,,	๓๐ ตำลึง
ชั้นชงหา	,,	๑ ชั่ง ๕ ตำลึง (ขนาดใส่ ข้าวบาตร)
ชั้นชงเตน	,,	๒๐ ตำลึง
ชั้นชงธรรมดา	,,	๓๕ ตำลึง
ชั้นสิบตำลึง	,,	๓๐ ,,
ชั้นหกตำลึง	,,	๖ ,,
ชั้นสี่ตำลึง	,,	๔ ,,
ชั้นสามตำลึง	,,	๓ ,,

หน้าทและเครื่องอุปการณข้างทำชนลงหิน

ตามทกถาวมาแต่ว่า การทำชนลงหินกว่าจะดำเร็จจะ
ต้องผ่านช่างหลายช่าง แต่ละช่างย่อมมีความชัดเจนในงานของ
ตนแต่ละอย่าง ทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ก็แตกต่างกัน ดังจะได้
บรรยายพอเป็นสังเขปต่อไปนี้ :-

๑. ช่างหลอม ซายเป็นช่าง ช่างหลอม มีหน้าที่เอา
ทองที่ทุบได้กระดามะพร้าวไว้แล้วมาได้เข้าหลอมให้ละลาย เสร็จ
แล้วเทลงในแบบรูปคล้ายๆ ก้อนน้ำตาลบีกเมืองเพชร เมื่อ
หลอมเป็นก้อนๆ แล้วก็พร้อมที่จะส่งไปให้ช่างแผ่ต่อไป เครื่อง
อุปการณของช่างหลอมที่สำคัญคือ :-

เตา บริเวณเตาผดดินให้สูงกว่าพื้นดินธรรมดา ทงนเพื่อ
กันความชื้นเมื่อฝนตกแล้วใช้ไม้กันกันดินทลายไว้ ตรงเตานั้น
ตั้งลงไปพอฝังเข้าได้สามใบ เตาก่อด้วยดินเหนียวผสมกับทราย
ทกนเตาเจาะเป็นรูเพื่อต่อท่อลม ซึ่งทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ มายังดับ
เตาจะต้องคกแคงทุกครั้งที่จะใช้ เพราะมีรอยร้าวบ้าง มีตะกอน
บ้าง สำหรับรอยร้าวใช้ดินเหนียวปนทรายอุดด้วยตะกอนใช้
เหล็กดัดกดออก หรือใช้เหล็กเขาควยดงออก

สิบ ทำด้วยไม้ โดยมากใช้ไม้สัก โดยใช้ไม้เตาทั้งต้น
 หน้า ๘ นิ้ว ยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร มาชุดเนื้อไม้ภายในออก
 ให้เหลือขอบบางประมาณ ๑ นิ้ว เป็นรูปทรงกระบอกตั้งทำ
 ดองสับติดกัน มีไม้ประกบทับตอนบนและตอนล่าง ไม้ประกบ
 ตอนบนเจาะรูสำหรับใส่ลูกสูบได้ ขนชนะด้วยหวายหรือดวด
 โคนสูบเจาะช่องสูบ ๑ ช่อง ค่อยกับ ทอดม กระบอกไม้ไผ่ไปยั้งเคา
 ลูกสูบทำเป็นแบบกลมด้วยไม้ เจาะรูที่แบนมีเชือกร้อย เอาผ้า
 เย็บเป็นรูปกลมยัดด้วยน้ำมันติดกับแบน กดางแบนเจาะรูได้ไม้
 ทำตามสำหรับจับชักชนชักลง ซึ่งเรียกว่า ชักสูบ ทำร้านสำหรับ
 คนหนึ่งชักสูบ การชักสูบน้เอามือจับทไม้ชัก มือขวาชักชน มือ
 ซ้ายชักลง แล้วชักกลับกันไป ผู้ที่ชักสูบใช้หญิงหรือเด็ก คน
 ชักสูบต้องอาศัยความชำนาญด้วยเหมือนกัน ถ้าไม่มีความ
 ชำนาญแล้ว จะชักสูบไม่ได้จึงหว่า กัดังตามไม่เต็มอกนั้นอาจจะ
 ทำให้เบาเอียง ทองอาจหัก เมื่อชักกระแทกไม่เต็มจึงหว่า ถ่าน
 จะกระเด็นออกจากเคา ดังนั้นคนชักสูบจะต้องมีความชำนาญ
 ในการชักเช่นกัน

กิม สำหรับจับเบ้ายกเทในแบบ คมหนทำด้วยเหล็ก

ธรรมชาติเป็นรูปคัมปองกตางอย่างทเห็น ๆ กันมาแล้ว มีขนาด
ต่าง ๆ กัน

เหล็กเขาควาย ทำด้วยเหล็กกลม ยาวประมาณ ๑ เมตร
ตอนปลายโค้งเป็นรูปเขาควาย ส่วนที่จับใช้ไม้ไผ่เป็นด้าม มี
ประโยชน์สำหรับคู้ถ่านในเตา คู้ถ่านให้ออกจากเบ้า ปาดข
ทองออกจากปากเบ้า หรือใช้ประคองเบ้าเวลายกจากเตาเป็นต้น

เบ้า บันด้วยดินเหนียวผสมเถ้าแถมเป็นรูปคล้ายกันตุง
ขนาดเล็กใหญ่แล้วแต่ปริมาณของทองที่จะหลอมทำขึ้นชนิดนั้นๆ
เบ้า มีช่างทำขายเป็นพิเศษ

หม้อน ใช้หม้อขนาดเล็ก

แบบ ภาษามลายูเรียกว่า “ตังงาน” (เข้าใจว่าดินงาน)
บัน ด้วยดินเหนียวผสมทรายรูปทรงกลมตัด สูงประมาณ ๘ ซม.
กตางมุ่ม

วิธีหลอม เอาทองที่ชั่งแล้วใส่ลงในเบ้าซึ่งวางอยู่ในเตา
ซึ่งเผาด้วยถ่านไผ่บ้างแล้ว ถ่านที่ใช้โดยมากใช้ถ่านไม้ซาก
เพราะไฟแรงดี จะเป็นก็เบ้าก็ได้ เอาถ่านกดบข้างบนจนมิด คน
สับกชกถูกลบเบ้าถมเข้าเตา ถ่านจะเริ่มคุ ในไม่ช้าทองในเบ้า

จะละลาย ข้างจะต้องคอยเอาเขาควายเขี่ยถ่านที่ทับปากเบ้าออก
 ดู เมื่อเห็นว่าทองละลายดีแล้ว ก็ใช้คีมคีบจับปากเบ้ายกขึ้นมา
 เอาเขาควายเขี่ยถ่านในเบ้าออกให้หมดพร้อมกับปาดขทองที่ปาก
 เบ้าออกด้วย แล้วเททองลงในคังาน (แบบ) ซึ่งมีน้ำมันปลา
 (น้ำมันปลาสร้อย) ห่ออยู่มากพอสมควร (คุณสมบัติของ
 น้ำมันปลาคือ ทำให้ทองวิ่งรวมกันเป็นก้อน มีขอบเล่มออกไม่
 เบี้ยว ทงเป็นน้ำมันหล่อต้นด้วย) ในระยะหลังน้ำมันปลาหาซื้อ
 ไม่ได้ จึงใช้น้ำมันไขเนือวบาง น้ำมันขี้โตบาง แต่คุณภาพดี
 น้ำมันปลาไม่ได้ ทองที่หลอมแล้วจะมีรูปเหมือนงบนาคาตบึก
 บางก้อนแตกראวใช้ไม่ได้ ต้องทุบผสมหลอมใหม่ ที่รวบรวม
 ส่งช่างเผื่อไป

๒. ช่างเผื่อ เป็นช่างที่เผื่อทองที่หลอมแล้วจากช่างหลอม
 ให้เผื่อออกไปอีกเป็นแผ่นบาง ๆ ช่างเผื่อใช้ช่างผู้ชาย เว้นแต่คน
 ชกตบซึ่งเป็นหญิงหรือเด็ก แต่ชายที่ไม่มีฝีมือในช่างอื่น ๆ บาง
 คนก็สมัครเป็นคนชกตบกม เครื่องอุปกรณ์ที่สำคัญมี เตา ตูบ
 คม ฆอน เขาควาย ทง อย่างที่กล่าวมาแล้วในเรื่องช่างหลอม
 เว้นแต่ต้องใช้ฆอนขนาดใหญ่ หน้าหนักมาก ทง ก็เช่นเดียวกัน

แต่ใช้ทั้งขนาดใหญ่ ช่างเผ่ทำงานร่วมกัน ๓ คนมีหน้าที่ดังต่อไปนี้
 ช่างคนที่ ๑ หรือเรียกกว่านายช่าง มีหน้าที่เอาน้ำมันปลา
 ทาทั้งเพื่อให้มัน เอาทองก้อนที่หัดอมแล้วเอาเผาในเตา เผาให้
 แดง จนได้ขนาดที่ต้องการ (ต้องใช้ความชำนาญ) แล้ว เอา
 ทองออกมาวางไว้ที่แห้ง ในขณะที่เดียวกันก็ใช้มือทั้งสองจับคัมยัด
 ก้อนทองไว้ค้อยหมุนแผ่นทองไปรอบๆ ช่างคนที่ ๒-๓ จะจับ
 คัมยัดขนาดใหญ่ทั้งสองมือ ยกขึ้นสูงสุดแขนแล้วคดงไปโดย
 เติมกำลัง ผดตบกันเป็นจังหวะสลับกัน คือคนหนึ่งคด คนหนึ่ง
 ยกขึ้นสลับกันเช่นนั้นจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากช่างคนที่ ๑ บอกหยุด

ในขั้นแรกจะเผ่ทองที่ตะกอน คือเมื่อเผ่ออกไปสัก ๒-๓
 ครั้งพอทองแบนพอที่จะซ้อนกันได้ให้ถายๆ ก่อนตามกำลังแรงและ
 ความสามารถของนายช่างที่ ๑ จึงนำมาซ้อนกันเผ่ต่อไป เมื่อ
 ถึงคราวที่ซ้อน ช่างคนที่ ๑ จะถอยคัมค้อยดัดแผ่นทองให้โค้ง
 ชนมา ๒ ช่าง ทงนเพื่อสะดวกแก่การจับยก

ช่างเผ่ทั้ง ๓ นี้จะต้องรู้หน้าที่กัน โดยอาศัยความชำนาญ
 อีกประการหนึ่งก็คือ เคยทำงานร่วมชุดกัน โดยเฉพาะช่างคนที่
 ๑ จะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษที่จะเผ่ทองให้มีความร้อนมาก
 เพียงใด จึงจะนำมาเผ่ได้ หรือเผ่นานเท่าใดจึงจะให้สัญญาณ

ข้างอีก ๒ คนหยุดแม่ ถ้าขาดความชำนาญทองจะแตกชำรุด
ใช้ไม่ได้เรียกว่า “ตาย” ต้องนำมาทบทวนใหม่ ทองที่แม่
ร้อนมากเกินไปนำมาแม่จะแตกทันที เรียกกันว่า “แตกแดง”
ถ้าให้แม่เย็นเกินไปก็แตกเช่นเดียวกัน เรียกว่า “แตกดำ” ข้าง
ชุดนเป็นข้างฝีมือพิเศษ

๓. ข้างตี ข้างตีเป็นชาย เป็นช่างที่สำคัญที่สุดในขบวน
ช่างทำขันด้วยกัน เพราะขันจะมีรูปทรงสวยงามขนาดหรือชาย
คดองก้อยทนมของช่างตี ข้างตีต้องเป็นคนที่มีสติปัญญา
อดทน ละเอียดถี่ถ้วน ดังจะเห็นได้ว่าขันแต่ละใบต้องมีขนาดสูง
เท่ากัน ปากกว้างเท่ากัน ดังราวกับว่าได้พิมพ์เดียวกัน ข้างตี
เป็นช่างฝีมือพิเศษ

ช่างตีเครื่องมือหลายอย่างมากกว่าช่างใดๆ ทั้งสิ้น มี
เตา ลับ เหมือนช่างหลอม ส่วนที่ใช้ขนาดเท่าของช่างแม่
นอกนั้นเครื่องมือออกดังนี้.—

เหล็กวัด เป็นเหล็กแบนๆ กว้างประมาณ ๒ ซม.
ปลายข้างหนึ่งงอเป็นมุมฉาก เพื่อเกี่ยวปากขันในเวลาวัดปาก
มีขีดเป็นเครื่องหมายบอกขนาดปากขันแต่ละชนิด ปลายอีกข้าง
หนึ่งคั่นแบนเหมือนปากเปิด สำหรับใช้วัดปากขันเวลาถอด หรือ
ตีแต่งขอบขันให้เสมอกัน

กิม มีหลายขนาด ถ้าทำขนาดใหญ่ก็ใช้คมใหญ่จับ
ถ้าขนาดเล็กก็ใช้คม ขนาดเล็ก หรือค้อนรอง ชนก็ใช้อีกขนาด
หนึ่งเป็นต้น

หมอน มีหลายขนาดเช่นเดียวกัน ถ้าชนคมส่วนสูงมากก็
ใช้หมอนที่ยาวพอที่จะตึงกันชนได้ ยังมีหมอนอีกชนิดหนึ่ง ทำ
ด้วยไม้แข็ง เรียกว่า "หมอนกลาง" เป็นรูปตัว T สำหรับตีส่วน
ข้างของชนหรือตรงส่วนโค้งของชน

กลาง ทำด้วยไม้กกลมทงท่อน ที่ปลายข้างหนึ่งผ่าครึ่ง
ยาวพอติดกับความสูงของชน แล้วเดือยตัดส่วนที่ผ่าส่วนใดส่วน
หนึ่งออก ขุดส่วนที่เหลือเป็นร่องโค้งลึก ให้ส่วนข้างของชน
วางนอนได้สนิท ถ้าทำชนหลายขนาดก็ต้องมีหลายกลาง กลาง
นี้วางตามนอนชนจะเกาะให้แน่น (กลางนกคอก แบบส่วนนอก
ของรูปชนนั่นเอง)

ข้างคมหน้าทชนรูปชน ข้างตจะตองเอาทองที่ข้างแผกแผ
แล้วมาชนกันจำนวนมากน้อยแล้วแต่ขนาดของชน คือ ชนใหญ่
จำนวนน้อยกวาชนเล็ก อีกประการหนึ่งนกคอกแล้วแต่กาตงของ
ข้าง ข้างที่หนุมักจะชนมากกว่าข้างทมอายุ ข้างตจะตชนรูปชน

ให้เป็นรูปขอบขนานสูงขนานต่อน้อย ๆ จนสูงได้ขนาด จึงถอดออกที่
 ตะใบ แล้วตัดต่อไป เมื่อขันใบใดได้ขนาดก็ถอดออกเช่นนั้น จน
 หมดแผ่นทองที่ซ้อนไว้ ทัดองถอดที่ตะใบก็เพราะขันใบในสูงกว่า
 ใบนอก เมื่อถอดออกหมดแล้ว จึงนำมาคัดแต่งที่ตะใบ ตอน
 แต่งขันนไช้ซ้อนตัดแต่งขอบ ยกขอบให้เสมอกัน ตอนกลางของขัน
 แต่งให้เรียบรอยไช้ซ้อนซ้ายขวาจับคม เอาขันวางเข้ากับกลาง หมุน
 ขันในกลาง ขณะเดียวกันมือขวาจับหมอนกลางดี เพื่อให้เนื้อ
 ทองตอนกลางของขันเรียบเสมอกัน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว
 แต่งกันขันให้เรียบ เสมอโดยเอา ขันวางบน แผ่นหิน ยกขันด้วย
 หมอนให้เรียบ เมื่อเสร็จขันแล้ว ครบสุดท้ายจะต้องเอาขันเข้า
 เเผาไฟให้แดง เอาเขาควางคานปากขัน โยกลงน้ำซึ่งเตรียมไว้
 ในโอ่ง การทเอาลงน้ำก็เหมือนชุบเหล็กชุบทองเช่นเดียวกัน
 ถ้าไม่ชุบขันลงในน้ำทองจะเปราะแตกได้ง่าย เมื่อนำเอาขันขึ้นมา
 รูปทรงของขันยังไม่กลมทเดียวหนักจะเบียดทุกใบ ข้างจะนำเอา
 ขันวางบนเตาไม้มั้งปาดข้างหนึ่งกับกดดิน อีกข้างหนึ่งทำพอด
 กับรูปขัน ข้างจะใช้หมอนขนาดเล็กคดปากขัน ข้างวางอยู่บน
 เตาไม้มัน จนปากขันกลมหรือคดด้วยกำตงกาย คือ เอามือทง
 คดปากขัน หรือใช้ทั้งคดองวรี.

ข้างตจะตองมีความชำนาญเจตเจนอยางตยง กถาวคอกจะ
ตองคะเนวาทนทเผาไฟแดงเทาใด จังจะเอามาตใด ถาเผาอรอน
แดงจัดไปนามาตชนมกแตก เรียกว่า “แตกแดง” ถาตนา
ไป ชนเย็นมากไปอาจแตกใดเหมือนกันเรียกว่า “แตกดำ”

ชนทจจะมีสวนทแตกบาง ทแตกนอยกจัดตั้งไปยงข้าง
ถือตอไป ถาแตกมากจนใช้ไม่ได้ เรียกว่า “ตาย” ตองทุบ
แฉวหลอมใหม่ สวนชนทไม่แตก เรียกว่า “ชนสนิท” ตั้งให้
ข้างรายตอไป

๔. ข้างราย ข้างรายเป็นข้างของตตรโดยเฉพาะ เป็น
งานเบา เครื่องอุปกรณ์ข้างรายมีนอย เครื่องมอมตงน

กะล่อน ทำด้วยเหล็กกลม ยาวประมาณไม่เกิน ๑ ฟุต
ครึ่ง ปลายมน โคนกะล่อนฝังอยู่ในไม้ขอน ไม้ขอนฝังตงในดิน
กะล่อนจะตงอยู่บนพื้นดินได้อย่างมั่นคง

หมอน ทำด้วยเหล็กกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว
ยาวประมาณ ๓ นิ้ว เป็นรูปทรงกระบอก ปลายหมอน (ด้านท
รายชน) มนไม่มีแฉ่ อีกด้านหนึ่งเจาะรูตรงจุดกึ่งกลางเป็นรู
กลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณครึ่งนิ้ว สำหรับใส่ดวงไม้ไผ่
ทใช้เป็นค้ำหมอน ค้ำหมอนทำด้วยข้อไม้ไผ่มีความยาว ๑ ข้อ

เอาข้อไม้ที่แกมวงตีดมาผ่าสองตนไฟให้แห้งแห้ง เมื่อจะใช้จึง
นำมาเกดทำให้เรียบร้อยดบมม เอางวงได้ที่รูซ้อน กระแทกกับ
กะด่อนให้ติดแน่น ถ้าไม่แน่นจะใช้ไม้จิ้มหรือใช้เคียวผ่าพันทวง
ก็ได้ ซ้อนเมื่อใช้นาน ๆ กดางจะบวม ริมสูง จะใช้รายชั้นไม่ได้
จะต้องฝน กับหินกด แตะหินขัด ให้หน้าซ้อนเสมอ อยู่ตลอด เวล
การรายชั้นมีความประสงค์ พอให้เนื้อชั้นเสมอและแน่น

วิธีรายชั้น เอาเคียวผ่าซุงผ่าแฉกเอามาเช็ดดินหมอตกน
หม้อขาว หรือเอาผ่าซุงผ่าจุ่มดินหมอตกมาเก็บไว้แฉกก็ได้
(ดินหม้อกะทะหรือหม้อแกงใช้ไม่ได้เพราะเหนียวมัน) มาถูชั้น
ทั้งข้างนอกข้างในให้ทั่ว ทั้งไว้ให้แห้ง ที่ต้องทาดินหม้อเพราะ
ต้องการเห็นรอยราย ช่างจะรายไม่ซ้ำที่

นำชนทาทาดินหม้อ แฉกมากกว่า หรือตะแคงข้าง ทกะด่อน
ช่างรายจะเอามือซ้ายจับชน มือขวาจับซ้อนทตาม แฉกชน
ราย (คี่) ชั้นถูกรายตรงไหนจะมีรอยกดม ๆ ปรากฏทุกครั้ง
ช่างรายจะรายให้รอยต่อ ๆ กันไปจนทั่วชน การรายนี้ต้องมีความ
จัดเจนเป็นพิเศษเหมือนกัน กล่าวคือเวลายาย มือซ้ายจะไคดง
ชั้นไป - มา มือขวาจับซ้อนรายต้องแน่นพอที่จะราย ให้ถูกท

หมายทุกครั้ง ที่สำคัญที่สุดก็คือชนกับกะด้นต้องตรงกัน
 ทุกครั้ง รายพลาดชนิดเดียวชนแตก จังหวะที่ลงหมอนก็สำคัญ
 เหมือนกัน ถ้าจังหวะไม่ดีทำให้หน้าหนักก็จะทำให้เนื้อชนเดิมจะไม่
 ไม่สัมผัสดังที่ตั้งใจไว้ ช้างที่ไม่ชำนาญหรือช้างที่หัดใหม่ ๆ มัก
 จะรายผิดที่ กะทุงชนแตกเป็นส่วนมาก กว่าจะเกิดความชัดเจน
 ช้างรายจะทุบชนแตกเป็นจำนวนไม่น้อย

๕. ช้างตะโบ ช้างท่าทางชายหญิง ช้างตะโบมีหน้าท
 ตะโบชอบชนให้เสมอกัน กล่าวคือให้ชนมีความสูงเท่า ๆ กัน
 โดยใช้ตะโบขนาด ๑๔ นิ้ว ตะโบส่วนบนชอบของชน กับแต่ง
 ชอบให้ใหญ่เล็กเท่ากัน

เครื่องมือช้างตะโบไม่มีอะไรมากนัก คงมีดังนี้:—

ตะโบ เป็นตะโบชนิดแบน ขนาด ๑๔ นิ้ว ๒ เด็ม ท่อเต็ม
 หนึ่ง คมเต็มหนึ่งเต็มท่ทอใช้ตะโบก่อนเต็มคม

ผ้ารอง เป็นผ้าสำหรับรองผงทองที่ตะโบออกจากชน

๓ ผืน ใช้ผ้าใบหรือผ้าหนา ๆ

ที่นั่งตะโบ ใช้ไม้กระดานแผ่นหนึ่ง ข้างหนึ่งของกระดาน
 ทำขา ๒ ขาให้สูงพอสมควร อีกข้างหนึ่งไม่มีขา กระดานจะตก

ลาดลงมา ปล่ายกระดานข้างเทจดพนด้น เจาะรู ๒ รู ห่างจาก
ริมพอดสมควรให้ตรงกัน เอาไม้ยาวพอดสมควร ตอกตรึงให้เห็ด
ข้างบนกระดานประมาณ ๓ นิ้ว มีประโยชน์บังคับขมิ้นมิให้เลื่อน
ลงไป

ข้างตะไประึงบนกระดานงอขาซ้ายเท้าเหยียบปากชั้น ขา
ขวาเหยียดไปข้างหน้าพน มือนขวาจับตามตะไประึง เอาตะไประึง
สอดเข้าใต้ขาขวาตรงท้องขาที่ใต้เข้า มือซ้ายกดปลายตะไประึง
ตะไประึงจะวางพาดบนปากชั้นด้านหนึ่ง เมื่อนั่งเรียบเรียบร้อยแล้วข้าง
จะเริ่มทำงาน โดยใช้เท้าซ้ายหมุนชั้นที่ตะไประึง พร้อมๆกับมือ
ทั้งสองตะไประึงชอบ ตะไประึงเฉพาะชอบหนึ่งมีความกว้างเท่ากับความ
กว้างของตะไประึงเท่านั้น ชั้นจะหมุนไปรอบๆ โดยใช้เท้าซ้าย ตะไประึง
อยู่เช่นนั้นจนเห็นว่าจนจะได้ขนาด ข้างจะยกชั้นขึ้นเต่งด้วย
สายตาให้ชอบทั้งหมดเท่ากัน ส่วนที่สูงกว่าข้างจะต้องตกแต่ง
ต่อไปจนปากชั้นเสมอรระดับตาเท่ากันหมด

เมื่อปากชั้นเสมอดีแล้ว ข้างจะเปลี่ยนวิธีใหม่โดยเอา
ตะไประึงแทงทะแยงจากปากตะไประึงลงไปทักชั้นนี้ เรียกว่า กด่อมชอบ
เพื่อให้ชอบมีความกว้างเท่ากันประการหนึ่ง กับแต่งชอบให้เป็น

เหล็ยม้อกประการหนึ่ง เวตากด่อมขอบนี้ ช่างจะใช้เท้าหมุนขึ้น
เช่นเดียวกับตะไบปาก

เมื่อขอบขึ้นเรียบรอยแล้ว ช่างจะตะแคงข้างขึ้นดงใช้
ตะไบ ตะไบบริเวณขอบขึ้นโดยรอบ เพราะที่ขอบขึ้นเนื้อไม้เดิม
กัน ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเวตาที่ช่างตีไม่สามารรถจะเรียบเนื้อให้เดิม
กันได้เพราะติดขาบ จึงใช้ตะไบช่วยตะไบให้เนื้อทองด้วนที่สูง
หรือหนาออก

ช่างตะไบจะต้องได้รับการฝึกฝน จนชำนาญด้วยเหมือนกัน
ดังจะเห็นได้ว่าช่างใช้เท้า จับขึ้น หมุนขึ้น ได้อย่างคล่องแคล่ว
ตลอดจนด้ายตาก็ต้องแน่นอน มิฉะนั้นปากขึ้นจะสูง ๆ ต่ำ ๆ

ผงทองที่ตะไบออกจากขึ้น เจ้าของขึ้นจะรวบรวมไป
หลอมเพื่อทำขึ้นได้อีก

๖. ช่างกลึง หญิงเป็นช่างทำ ช่างกลึงต้องทำงานสองคน
คือช่างกลึงคนหนึ่ง คนชักกมร (เครื่องกลึง) อีกคนหนึ่ง ช่าง
กลึงมีหน้าที่กลึงขึ้นให้ขาว คนชักกมรมีหน้าที่ชักกมรให้หมุน
ไปมา คนชักกมรบางทีก็เป็นหญิงบางทีก็ชาย

เครื่องอุปกรณ์ของช่างกลึงมีดังนี้ :—

คันกมร (ชาทราย) ทำด้วยไม้ไผ่แก่ ๆ เด็ดเอาดำ
โต ๆ เนื้อไม้หนาจำนวน ๒ ด้า เอาโคนไม้ทั้งสองมาเกาะมาด

มัดติดกันให้แน่น ผู้กดติดข้อหลังคาโรงงานห้อยปลายไม้ลงมา
 เกือบ ๆ กตางไม้ ทั้งสอง มีไม้ยันถ่าง ให้ห่างกัน คล้าย ค้ำม ดึง
 ช้อนปลา เอาเชือกหนึ่งควายหรือหนึ่งวัวร้อยรูที่เจาะไว้แล้วที่
 ปลายไม้ด้านหนึ่งผูกให้แน่น เอากตางเชือกมาพันกับตรังกตาง
 ภมรดัก ๓ - ๔ รอบ เรียงเส้นเชือกด้วยแฉกเอาปลายเชือกที่
 เหลือไปร้อยที่รูไม้ไม่ตึงให้ตึง จนไม้ไม่โค้ง คล้ายรูป คันดึงช้อน
 ปลา ผู้ให้แน่น คนไม้หนต้องแรงพอที่จะเกิดกำลังพาให้ภมร
 หมุน ไป - มา ได้อย่างรวดเร็ว

ภมร ทำด้วยเสาไม้กลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๖ นิ้ว
 ยาวประมาณ ๒ เมตร ตอนกตางกึ่งให้คอดสำหรับพันเชือก
 หนึ่งตัว ภมรนี้จะกึ่งอย่างสวยงามแข่งขันกันระหว่างข้างกึ่ง
 ด้วยกัน ตอนกตางจะมีขา ๒ ขา ปลายภมรข้างหนึ่งยื่นออก
 มาติดหน้าภมรเรียบติดชั้นเพชร ซึ่งใช้สำหรับติดกันชั้นในเวด
 กัดชั้น

เหล็กกึ่ง ติดด้วยตะใบที่ไม่ใช่แล้ว มีหลายขนาดเพื่อ
 ใช้สำหรับเปลี่ยนไม้ต้องเสียเวลาดับในขณะที่ทำงาน (ข้างจะดับ
 เหล็กกึ่งนอกเวดงาน) ห้ามเหล็กกึ่งใช้ไม้ไผ่

เบาเหยียบ เบาข้างหลอมใช้ไม่ได้แล้ว นำมาทำให้
เป็นก้อนเล็กๆ ผสมกับน้ำมันปลา สำหรับขัดขึ้นให้เงา

เชือกเพลิง มีไว้สำหรับเผาขึ้นหน้าภมร ข้างจะใช้ไม้ค้ำ
จากหรือแขนงไม้ไผ่มาทำไว้เป็นมัดๆ มีขนาดพอทำได้สะดวก
เมื่อจะใช้ก็จุดไฟเข้า

วิธีกลิ้งขึ้น เอาไม้ค้ำจากหรือแขนงไม้ไผ่ที่ทำไว้แล้วมา
จุดไฟ ดนทหวัภมรจนขึ้นร้อนระคาย คนชักภมรจะคอยหมุน
ภมรให้หมุนไปหมุนกลับ อยู่ตลอดเวลาจนกว่าขึ้นจะระคายให้
เย็นๆ ข้างจะเอากันขึ้นค่อยๆ แตะที่ขึ้น ขึ้นจะติดกันขึ้นทีละ
น้อยๆ จนมากพอที่จะติดกับหน้าภมรได้แน่น ข้างจะกดกันขึ้น
ให้ติดแน่นกับหน้าภมรทั้งไว้สักครู่ เมื่อขึ้นเย็นขึ้นก็จะติดแน่น

เมื่อจะกลิ้งขึ้น คนชักภมร จะชักภมร หมุนไปหมุน กลับอยู่
ตลอดเวลา ข้างกลิ้งก็จะใช้เหล็กกลิ้ง กลิ้งข้างนอกข้างใน
เหล็กกลิ้งจะขัดทองที่เนื้อขึ้นออกตลอดเวลาเช่นเดียวกัน เมื่อ
เห็นว่าได้กลิ้งทั่วทั้งขึ้นและเนื้อทองเรียบตแล้ว ทงม้วนวดจึงเอา
ผ้าหนาๆ ห่อเบาเหยียบที่เตรียมไว้แล้ว ใช้มือทั้งสองกุมห่อ
ด้านนอกขึ้นข้างละมือ ส่วนในขึ้นใช้เท้าข้างหนึ่งเหยียบ ทงน
เพื่อให้เบา ในห่อผ้าขัดขึ้น อยู่ตลอดเวลา ทงภายนอกและภายใน

จนจนเงา ในเวลาชดชนั้นข้างจะกดมื่อและเท่าเมื่อภมรหมุนไป
และจะผ่อนมื่อและเท่าเมื่อภมรหมุนกลับ ในสมัยโบราณข้าง
กตังจะไซหินทงกอนชดชน ซึ่งเรียกกันว่าชดงหิน แต่มาสมัย
หลัง ๆ นแทนที่จะไซหินข้างกตังได้ไซเบาแทน เมื่อชดจนจนเงา
นวดแฉวงจึงหยุด ค่อย ๆ เขามือคบบปากชั้นโดยรอบ ชั้นจะหลุด
จากภมร ไซเหล็กชดชนทกนชนออก เอาผาทห่อเบาเหยียบ
ชดถลอกครึ่งหนึ่ง นำชนไปตากแดดให้น้ำมันแห้งสนิทตากไว้สัก
ครู่หนึ่งจึงเก็บ เจ้าของชนจะเก็บได้คู่หรือชอนกนห่อผ้าไว้ขาย
ต่อไป นับว่าเป็นเสร็จจวชทาชนตามปกติ

ตามทกถ้าวมาแฉวง ชนบางลูกจะแตกในเมื่อคั้น เช่น
แตกดำ แตกแดง แตกเกดต ข้างรายรายแตก (ไม่ถึงตาย)
ชนทแตกต่าง ๆ ชนิดดังถ้าวาน ย่อมนำมาช่อมให้ใช้ได้ โดยส่ง
ไปให้ช่างถื่อ ช่างเท ช่างทำแผล ดังจะได้ถ้าวในลำดับต่อไป
๗. ช่างถื่อ มีหน้าที่คกแต่งแผลชนทแตก มีวิธีดังต่อไปนี้

ช่างจะไซคัมปากแบนเล็ก ๆ หักเนื้อชนตรงที่ชำรุดออก
ให้หมด (เอาเนื้อรายออก) เอาตะไบดูลบตรงปากแผลให้บริเวณ
เนื้อชนโดยรอบแผลเรียบเสมอ (แต่งแผล) แล้วเอาชนราย

รอบๆ แผลเพื่อให้เนื้อเรียบเต็มท้องด้าน เขาขันตากแดด
 ให้ร่อนพอสมควร เพื่อขึงจะได้ตดเนื้อขึ้นในเวลายืดแผลแตก
 ในขณะเดียวกันก็นำเอาขึงซึ่งรัดด้วยไม้ไม่ให้เป็นแผ่น บางไว้
 ก่อนแล้ว ออากากแดดพอร่อนเช่นเดียวกัน เมื่อขึ้นแต่ขึง
 มีความร่อนพอสมควรแล้ว จึงเอาขึงวางตรงแผลค่อยๆ กด
 ลงจนขึงทะลุเข้าไปในแผลขึ้น ใช้มีดทำด้วยทองบุ (ไม้คม)
 ตัดขึง ให้ห่างจากริมแผลสักเล็กน้อยออก ใช้หวีแม่ม้อรด
 ขึงให้ลาดลงไปตามเนื้อขึ้นบริเวณข้างนอกโดยรอบแผล ใช้
 มีดหนค้อยๆ ขุดขึงออกให้โค้งเข้ารูปขึ้น เหนือขึงสูงกว่า
 เนื้อขึ้นเล็กน้อย ภายในขึ้นก็ใช้ช้อนทำด้วยขึง ค่อยๆ ขุดขึง
 ส่วนที่ทะลุออกให้เหี่ยเือกกับเนื้อขึ้นพอดี ถัดขึงกับเนื้อขึ้น
 เมื่อเรียบรอยแผลจะเป็นเนื้อเดียวกัน แผลเอาขึงออกก่อนหนึ่ง
 มาคลึงด้วยฝ่ามือให้ยาวมีขนาดโตกว่ากันไม้ขีดไฟ หรือเล็กกว่า
 หนึ่งนิ้วแต่ขนาดของแผล ถ้าแผลใหญ่ก็เส้นใหญ่ แผลเล็ก
 ก็ใช้เส้นเล็ก เรียกว่าสายขนวน เอาปลายสายขนวนทั้งสองข้าง
 กดทขึงตรงขอบแผล ตรงกลางยกสูงพอสมควร เอานิ้วบีบ
 ึ่งกลางให้ขึงสายขนวนติดกัน ถ้าแผลใหญ่ก็ต้องใช้สาย

ชนวนหลายเส้น เพื่อให้หน้าทองเดินลงแผดได้สะดวก แล้วเอาดิน
ถือพอกทบทงนอกทงใน

ดินถือ ทำด้วยขี้เถาเหล็ก (ขี้เถาจากเตาโรงตีเหล็ก)

เอามาตำให้ละเอียดอ่อนด้วยแฉ่ง (ตะแกรงดวดทองเหลือง
อย่างตัก) เมื่อได้ผงละเอียดมากพอแล้วจึงเอามาผสมกับน้ำ
ดินเหนียว เอาดินถือมาถือ (พอก) โดยรอบแผดทั้งข้างนอก
ข้างในมีบริเวณกว้างพอที่จะกั้นมิให้ ส่วนที่ห่าง จากแผด ถูกไฟ
ร้อนจัดจนเกินไปด้วย ที่สายชนวนเอาดินถือมาปั้นเป็นรูปคล้าย
ดอกทุเรียน เรียกว่า หุชนวน ตีรวมที่เชิงหุชนวนเอาน้ำมันดินถือ
ให้เชากับดินถือที่ถือชนและนำไปตากแดดให้แห้ง เมื่อแห้งแล้ว
เก็บไว้ให้ข้างเทคต่อไป

๘. ข้างเท หญิงเป็นข้างทำ มีหน้าทองแดงทง
ชนวนให้ทองเดินไปตามสายไปอุดแผดที่แตก

เครื่องใช้ มีดบ, เตา, คีม, เขาควาง, เข็มถอนข้าง
หลอดม เบ้าขนาดเล็ก, เหล็กแบนยาวประมาณ ๕๕ ซม. ขัน
เล็ก, ทงขนาดเล็ก

วิธีเท เอาเศษทองใส่เบ้าฝังในเตา กดด้วยถ่านไม้ซาก
ดบเบ้าถมให้ทองในเบ้าละลาย เมื่อทองละลายแล้วจึงเอาชนท

ถือแล้ววางในเตาให้หุขนวนผั่งลงในถ่าน คนสูบจะสูบมือเดียว
 เมื่อร้อนจุดตั้งเกดทชนจะแดงจัดจึงหยุดสูบ ช่างเทจะเอากิมจับ
 ถ่านที่ตะกอน มาวางตรงกลางแผด ภาย ในชั้น จนทั่วบริเวณ แผด
 ใช้พัดใบตาลหรือพัดกาบหมากพัดถ่านในชั้นให้ถ่าน มีความร้อน
 สูง จะเห็นได้ว่าบริเวณแผดจะร้อนจัดมีสีแดง เมื่อเห็นว่าใช้
 ได้แล้วจึงเอาเขาควายเขยถ่าน ออกจากปากเบ้า ด้วยกชน ออก
 จากเตาขนวนวางยงททเตรียมไว้ เอาหุขนวนชน มือซ้ายจับคัมคืบ
 เบ้าออกจากเตา มือขวาจับเขาควายบังคับปากเบ้าให้นิ่งเททอง
 ในเบ้าลงในหุขนวน ทองจะไหลลงตามสายขนวนไปแทนที่ตรง
 ขมวงซึ่งละลายไปหมดแล้ว ทองก็จะคดแน่นกับเนื้อชน

เมื่อชนเย็นแล้ว จึงเอาเหล็กแบน ค่อยหุขนวน แะ สาย
 ขนวนออก ชนที่เทแล้วจะได้มากกว่าเสีย ทดกคอกทองไปคด
 กับเนื้อชนสนิท ส่วนที่เสียคอก ทองคดแต่เพียงบางส่วน ชนที่
 ทองเทไม่คดแผดก็ต้องนำไปให้ช่างถือใหม่ ส่วนที่ใดก็ตั้งไปให้
 ช่างทำแผดต่อไป

ชนที่คดหรือเสีย ช่างเทจะต้องเผาไฟให้แดงแล้วโยนลงน้ำ
 ทุกใบ (ชุบ) ถ้าไม่ลงน้ำจะเปราะแตกเพียงเคย ๆ ก็แตก

๕ ข้างทำแผล หญิงเป็นข้างทำแผล ขันแผลที่เทแล้ว
จะยังไม่เรียบร้อย กล่าวคือ ทั้งภายนอกและภายในจะมีห
ขนวน สายขนวนติดอยู่ ส่วนทองเทก็สูงกว่าไม่เสมอนะหนึ่ จึง
เป็นหน้าที่ของข้างทำแผลที่จะตกแต่งแผลให้เป็นเนื้อทองเดียวกัน
กับขัน

เครื่องมือใช้ก็ไม่มีมากนัก คือ ตะไบขนาด ๑๕ นิ้ว เหล็กชุด
ทำนึ่งทำแผล

วิธีทำแผล ใช้ตะไบตัดสายขนวนที่ออกทั้งสายและห
เอาตะไบ ตะไบสาย - หูขนวนและเนื้อทองที่ทไว้ออก ให้เหลื่อ
เสมอนะหนึ่เป็นเนื้อเดียวกัน เอาเหล็กชุด ชุดภายในขันให้เนื้อเสมอ
กับขัน เหล็กชุดทำด้วยเหล็กตะไบปลายงอนงอ ค้ำยาว
ปลายค้ำพาดกับเต้าซึ่งปักไวข้างหน้า มีตะปุดอกบังคับไม่ให้
ค้ำมคดงมา ตัวเหล็กชุดวางในขันตรงแผล ใช้เท้าทั้งสองจับขัน
ใช้มือทั้งสองจับเหล็กชุด ชุดเนื้อทองออกจนเสมอนะหนึ่ใช้ได้

ขันทำแผลเรียบร้อยแล้วจึงส่งไปให้ช่างราย ตะไบกตั้ง
ตามลำดับ ส่วนที่เตี้ยก็ส่งไปให้ช่างถ่อ ถ่อใหม่ และเทใหม่
ต่อไปจนสำเร็จเรียบร้อย

๒๑ ๘ ๒ ๑ ๘ ๒
 ขนท่งสำเร็จแล้วส่งไปขายที่ลุ่มเพ่ง มีบางครั้งบางคราว
 ๒๒ ๕ ๑๒
 จะมั่วมาซื้อที่บ้าน ขนขายได้ในเดือน ๖ - ๘ เพราะระหว่าง
 ๓ เดือน เป็นฤดูอุปสมบท ผู้อุปสมบทชอบที่จะใช้ขนถวายพระ
 ขนนอกจากขายภายในประเทศ แล้ว ขนยังเป็นสินค้าขายออกซึ่งส่ง
 ไปขายในประเทศใกล้เคียง คือ เขมร, พม่า, ลาว, เป็นต้น แต่
 มาบคน วัตถุประสงค์จะใช้ทำขนบหรือขนดงห็นหาโดยากประการหนึ่ง
 อีกประการหนึ่ง ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่นิยมใช้ขนดงห็น
 ๘๘
 ก็มีการรวบรวมติดต่อกันอยู่ การส่งสินค้าประเภทนี้ออกนอก
 ประเทศจึงเป็นการติดต่อ ประกอบทั้งการนิยมใช้ขนดงห็นกันอยู่
 ดง ไปนิยมใช้ของต่างประเทศอย่างมาก ดังนั้น อุตสาหกรรม
 การทำขนดงห็น จึงได้ เดิม ไทรม ดงทุกที่ จนเกือบจะเลิกกันอยู่
 ๒๒ ๕ ๑๒ ๑
 แล้วในขณะนี้ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย.

รู้ไว้ใช้ว่า ไล่ข้าแบกหาม

คำถวายเครื่องบูชาพระ

อิมินา สักกาเรนะพุทฺธัง ปุเชมิ อิมินาสักกาเรนะ ชัมมัง
ปุเชมิ อิมินาสักกาเรนะ สังฆังปุเชมิ.

คำถวายทานสามัญ

ตุทฺธินัง วะตะเมทานัง อาตมะวักขะยาอะหังโหตุ.

คำถวายเข้าพระพุทฺธ

อิมัง สุปะพะยัญชนะนะตัมบันนัง โภชะนัง ตาดันถัง อุทะ
กัง วะรัง พุทฺธัสสะ ปุเชมิ.

คำถวายเข้าพระพุทฺธ

เสตังมังคะลา ยาจามิ.

คำอาราธนาศีล ๘

เหมือนกับอาราธนาศีล ๕ แต่เปลี่ยนคำว่า บัญจะสี่ดา
เป็น อัญจะสี่ดา

คำอาราธนาศีลอุโบสถ

มหายังภันเตศีตระระเนนระสะหะอัญจุงคะสะ มั่นนาคะตัง อุโป
สะตัง ยาจามะ (ว่า ๑ ครั้ง)

คำอาราธนาธรรม

พรหมาจะโตกาธิปติ สะหัมปติ กคอญชะติ อณิระวัง
อะยาจะณะสันติชะ สัตตะปาปะระชักชะชาติกา เทเสตุ รัมมัง อะนุ
กัมบีมัง ปะชัง

คำอาราธนาพระสวคมนต์

วิบัติติปะฏิพาหายะ สัพพะธัมมัตถิทธิยา

สัพพะทุกขะวินาธายะ ปะริตตัง พุทธะมังคะลัง

วิบัติติปะฏิพาหายะ สัพพะธัมมัตถิทธิยา

ศัพท์พระภะยะวินาสาเย ประวิคตัง พรุทะมังคะตัง

วิบัติติปะฏีพาหาเย สัพพะสัมปัตติดีทธิยา

ศัพท์โรคะวินาสาเย ประวิคตัง พรุทะมังคะตัง

คำว่าขณะสรววมมงคลคู่บ่าวสาว

อิติปิโส วิเสโสอิ อิเดโสพุทธานเมอิ อิเมนาพุทเธตังโสอิ

อิโสตังพุทเธปัตติอิ.

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

~~หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา~~